

HOOFSTUK 5 TREKKINGS

SLOTBESKOUINGS EN AANBEVELINGS tot die invloed van die transitoroofdog op die behoeftehiërargie van Maslow

5.1 INLEIDING

Hierdie is 'n verkennende studie met die doel om die direkte slagofferbelewenis van transitoroofdogte te verklaar. In die teoretiese probleemstelling (vgl. par. 1.3) is dit genoem dat daar min, indien enige, wetenskaplike literatuur oor die direkte slagofferbelewenis van transitoroofdogte bestaan, terwyl daar in Suid-Afrika nog geen studie op die terrein gedoen is nie. Uit die beskikbare literatuur wil dit dus voorkom of die verskynsel van gewapende roof toenemende aandag van Kriminoloë en Viktimoloë ontvang maar tot dusver is daar nog nie 'n studie met spesifieke verwysing na die direkte slagofferbelewenis van transitoroofdogte onderneem nie. Tydens die studie is daar gepoog om van hierdie leemtes te vul. Die feit dat daar nog geen navorsing in verband met die slagofferbelewenis van transitoroofdogte gedoen is nie, het meegebring dat daar geen teoretiese verklaring vir die verskynsel nie.

'n Kritiese ontleding van die Selfaktualiseringsteorie van Maslow en die Aangeleerde Hulpeloosheidsteorie van Abramson, Seligman en Teasdale (vgl. par. 2.5), is in die onderhawige studie as basis vir die interpretasie van gegewens gebruik. Na aanleiding van die navorsingsresultate sal daar vervolgens aangedui word in welke mate daarin geslaag is om aan die doelstellings van die studie te beantwoord. Dit stel die navorser ook in staat om sekere aanbevelings te maak wat van waarde kan wees in die daarstelling van 'n beter begrip vir die direkte slagoffer se belewenis van transitoroofdogte.

5.2. GEVOLGTREKKINGS

5.2.1 Die gevolgtrekking met betrekking tot die invloed van die transitorooftog op die behoeftehiërargie van Maslow

Doelstelling 1.6.1 is geformuleer om te bepaal watter invloed transitorooftogte op die behoeftehiërargie soos deur Maslow (1970:15) uiteengesit, op die slagoffer het. Uit die ondersoek het dit geblyk dat daar 'n skommeling in die behoeftehiërargie is aangesien die slagoffer se behoefte aan veiligheid en sekuriteit primêr word (vgl. par. 2.5.1.7). Die navorser het dus in die doel slaag.

Die volgende gevolgtrekkings is met betrekking tot die geformuleerde subdoelstellings gemaak:

Doelstelling 1.6.1.1 het betrekking op die invloed wat die viktimisasiebelewenis van die direkte slagoffer op sy fisiologiese behoeftes het. Volgens die navorsingsbevindinge in die onderhawige ondersoek word die direkte slagoffers se fisiologiese behoeftes deur die transitorooftog beïnvloed. Aangesien hulle lae lone verdien en aan lang werksure onderworpe is, kan hulle nie hulle fisiologiese behoeftes voldoende vervul nie. Hulle lae opvoedkundige status verhoed hulle om ander werk met hoër lone en meer prestige te vind. Die navorser is van mening dat sy in die doelstelling geslaag het aangesien haar bevindinge hiermee ooreenstem (vgl. par. 2.5.1.1).

Doelstelling 1.6.1.2 handel oor die invloed wat die viktimisasiebelewenis van die direkte slagoffer op sy veiligheidsbehoefte het. Na afloop van die transitorooftog ervaar die direkte slagoffer 'n gevoel van onveiligheid in sy werksomgewing. Die rower **dring** hierdie werksomgewing binne en **bedreig** nie net sy veiligheid nie maar ook dié van siviele persone op straat. Sodra die mens sy veiligheid in gevaar stel om sy fisiologiese behoeftes te vervul, word die behoefte aan veiligheid en sekuriteit, sy primêre behoefte (vgl. par. 2.5.1.2). Die

navorser is van mening dat sy in haar doelstelling geslaag het om hierdie doelstelling te bewys.

Doelstelling 1.6.1.3 is geformuleer om te bepaal watter invloed die viktimisasiebelewenis van die direkte slagoffer op sy affiliasiebehoefte het.

Hierdie doelstelling hou verband met die direkte slagoffer se sosiale verkeer met vriende en familie asook die strewe na kameraadskap en aanvaarding deur sy kollegas. Daar is in die doelstelling geslaag aangesien die ondersoek aan die lig gebring het dat die transitorooftog 'n definitiewe impak op die gesin van die direkte slagoffer uitoefen. Die gevoel van kameraadskap en ondersteuning deur kollegas dra ook by tot die vervulling van die affiliasiebehoefte (vgl. par. 2.5.1.3)

Doelstelling 1.6.1.4 was om te bepaal watter invloed die viktimisasiebelewenis van die direkte slagoffer op sy behoefte aan selfagting en waardering het.

Die relevante navorsingsbevindinge dui daarop dat die sekuriteitswag na selfagting en waardering van homself, maar ook van ander streef. Daar bestaan dus 'n behoefte by die individu dat sy bekwaamheid deur ander erken en waardeer moet word. Sou die behoefte nie vervul word nie, kan dit aanleiding gee tot gevoelens van minderwaardigheid, hulpeloosheid en emosionele labiliteit. Hierdie gevoelens van onbekwaamheid en mislukking kan dikwels aanleiding gee tot vermydingsgedrag, 'n gevoel van onbekwaamheid, selfblaaam en haatgevoelens teenoor die oortreder. Gevoelens van onbekwaamheid word versterk as gevolg van die slagoffer se gevoelens van hulpeloosheid tydens en na afloop van die transitorooftog (vgl. par. 2.5.1.4). Die navorser is van mening dat sy in die doelstelling geslaag het deurdat die navorsingsresultate daarop dui dat die slagoffer se behoefte aan selfagting en waardering wel deur die transitorooftog beïnvloed word.

Doelstelling 1.6.1.5 was om te bepaal watter invloed die viktimisasiebelewenis van die direkte slagoffer op sy behoefte aan selfaktualisering het.

Selfaktualisering verwys na die persoon se strewe om alles te wees waartoe hy in staat is. Gevaarlike werksomstandighede en die moontlikheid van verdere transitorooftogte kan die sekuriteitswag verhoed om sy

volle potensiaal te verwesenlik. Aangesien selfaktualisering selde bereikbaar is, word onsekerheid en spanning deel van die sekuriteitswag se lewe. Hierdie spanning kan toeneem namate behoeftebevrediging verydel word. Die navorser is van mening dat sy in hierdie doelstelling geslaag het.

Doelstelling 1.6.2 was om te bepaal of die Aangeleerde Hulpeloosheidsteorie van Abramson, Seligman en Teasdale (1978:49-74) se drie aannames op die slagoffer van transitorooftogte van toepassing gemaak kan word. Uit die ondersoek het dit geblyk dat die direkte slagofferbelewenis wel verband hou met die Aangeleerde Hulpeloosheidsteorie van Abramson, Seligman en Teasdale. Die navorser het dus in die doelstelling geslaag.

Die volgende gevolgtrekkings is met betrekking tot die geformuleerde subdoelstellings gemaak:

Doelstelling 1.6.2.1 handel oor die aanname van persoonlike magteloosheid versus universele magteloosheid. Die siening van die respondente dat hulle magteloos staan teenoor die transitorooftogte verwys na persoonlike magteloosheid, en die oortuiging dat dit wat op gedrag volg die resultaat van eksterne faktore soos geluk, toeval, noodlot of ander persone is, na universele magteloosheid (vgl. par. 2.5.2.1). Die studie dui daarop dat die slagoffers beide persoonlike en universele magteloosheid tydens en na afloop van die transitorooftog ervaar het. Die navorser is van mening dat sy in die doelstelling geslaag het.

Doelstelling 1.6.2.2 is geformuleer om die aanname oor algemene versus chroniese magteloosheid te toets. Na 'n transitorooftog ervaar die sekuriteitswagte magteloosheid in verskeie situasies onder andere, tydens die transitorooftog, die feit dat sommige slagoffers emosioneel magteloos kan voel in die verwerking van trauma, wat weer die verhouding met hul gesin, familie en vriende kan beïnvloed. Die navorsingsresultate het getoon dat hierdie magteloosheid chroniese implikasies vir die slagoffer inhou aangesien die

sekuriteitswag elke dag met die moontlikheid van nog 'n transitoroofog gekonfronteer word. Hulle voel magteloos teen eksterne faktore (rowers) wat hulle nie kan beheer nie. Die navorsingsresultate dui daarop dat die direkte slagoffers aan algemene en chroniese magteloosheid tydens en na afloop van die transitoroofog blootgestel is (vgl. par. 2.5.2.2). Die navorser is van mening dat sy in die doelstelling geslaag het.

Doelstelling 1.6.2.3 het betrekking op depressie as oorsaak van magteloosheid. Die navorsingsbevindinge dui daarop dat drie faktore die intensiteit van depressie bepaal, naamlik wanneer verwagtinge met betrekking tot die situasie onwaarskynlik blyk te wees, wanneer 'n afkeur ten opsigte van die uitkoms van die gedrag teenwoordig is en wanneer dit waarskynlik is dat die situasie nie sal verander nie. Die drie faktore impliseer dat depressie as die oorsaak van magteloosheid die direkte slagoffer se belewenis van die transitoroofog sal beïnvloed. Die navorser is van mening dat sy sterk steun gevind het vir bogenoemde en dus in die doelstelling geslaag het.

5.2.2 Gevolgtrekking aangaande die kritiese ontleding van die Selfaktualiseringsteorie van Maslow en die Aangeleerde Hulpeloosheidsteorie van Abramson, Seligman en Teasdale

Doelstelling 1.6.3 is geformuleer om die volgende doelstellings te bereik, naamlik:

Doelstelling 1.6.3.1 is geformuleer om 'n kritiese ontleding van bogenoemde teorieë wat 'n moontlike verklaring vir die direkte slagofferbelewenis van transitoroofogte bied, te toets. Die doelstelling moet tesame met **doelstelling 1.6.3.2**, wat verband hou met die navorsingsverwagtinge, beoordeel word. Die navorser is van mening dat sy in hierdie doelstelling geslaag het deur genoemde teorieë krities te ontleed en ook die betrokke teorieë op die direkte slagofferbelewenis van transitoroofogte toe te pas. Hieruit kon verskeie navorsingsverwagtinge geformuleer word, wat die navorsing suksesvol kon rig (vgl. par. 2.5.4).

Doelstelling 1.6.3.3 is geformuleer om die toepaslikheid van die teorie aan die hand van kwalitatief-beskrywende bevindinge te toets. Die navorser is van mening dat sy daarin geslaag het om die toepasbaarheid van die teorieë in die onderhawige ondersoek aan die hand van kwalitatief beskrywende bevindinge aan te toon, aangesien dit bruikbaar was om die ondersoek te rig asook om die resultate wat daaruit voortgevloei het, te interpreteer.

Doelstelling 1.6.3.4 was om deur middel van die onderhawige ondersoekbevindinge sekere aanbevelings te maak vir 'n slagofferhulpdiens wat op die direkte slagoffer van transitorooftogte fokus. Daar kan gemeld word dat die ondersoekbevindinge dit vir die navorser moontlik gemaak het om praktiese aanbevelings aangaande die direkte slagoffer van transitorooftogte te maak en sy het dus volgens haar mening ook in dié doel geslaag (vgl. par. 5.3.1).

Doelstelling 1.6.4 was om na aanleiding van die navorsingsbevindinge sekere navorsingstemas vir verdere navorsing te identifiseer. Die student is van mening dat sy ook in die doelstelling geslaag het (vgl. par. 5.3.2).

5.3 AANBEVELINGS

5.3.1 Aanbevelings ten opsigte van die direkte slagofferbelewenis van 'n transitorooftog

'n Duidelike behoefte wat tydens die ondersoek aan die lig gekom het, is dat daar meer geleenthede geskep moet word vir die direkte slagoffers van transitorooftogte om oor hulle traumabelewenisse te praat. Gesien in die lig van die **samelewingsrelevansie** van gewapende roof en die eskalering van transitorooftogte oor die afgelope paar jaar (vgl. par. 1.2.1) is daar bepaalde praktiese aanbevelings wat die navorser in die verband wil maak. Dit behels dat kennis wat op wetenskaplike gronde berus, tot voordeel van die direkte slagoffer en die gemeenskap aangewend moet word. Die volgende praktiese aanbevelings

aangaande die navorsingsbevindings oor die direkte slagoffers se belewenis van 'n transitoroofdog word gemaak:

5.3.1.1 Professionele verenigings

Die navorser is van mening dat dit noodsaaklik is dat professionele verenigings soos die Suid-Afrikaanse Raad vir Maatskaplike Diens Beroepe asook die Suid-Afrikaanse Geneeskundige en Tandheelkundige raad ingelig behoort te word aangaande die aard en omvang van direkte slagofferbelewenis van transitoroofdogte. Die verenigings kan ook 'n leidende rol speel in die totstandkoming van slagofferhulpgroepe binne sekuriteitsmaatskappye en/of individuele terapeutiese sessies vir die direkte slagoffers na afloop van die transitoroofdogte.

Hierdie inligting kan byvoorbeeld deur die lewering van referate by vakkongresse, die uitstuur van inligtingsbrosjures en deur wetenskaplike publikasies versprei word. Verder kan inligting aangaande die navorsingsbevindings aan die Raad vir Sekuriteitsbeamptes bekend gestel word.

5.3.1.2 Organisasies

Die navorser is van mening dat verskeie organisasies soos hieronder genoem oor **eerstens** transitoroofdogte en **tweedens** die direkte slagoffers se belewenis van transitoroofdogte ingelig behoort te word. Die volgende tipe organisasies kan byvoorbeeld betrek word:

- **Sekuriteitsverenigings.** Daar bestaan tans 22 sekuriteitsverenigings wat by die *South African Security Federation* (SASFED) geaffilieer is. Hulle dien as spreekbuis vir sekuriteitsmaatskappye. Die navorser is van mening dat hierdie verenigings deur middel van werksinkels en besprekingsforums ingelig behoort te word oor die slagofferbelewenis van transitoroofdogte.

- **Banke.** Kontant in transitoroofogte is 'n aanval op kontant (eiendom) wat aan banke behoort. Dit is die taak van banke en sekuriteitsmaatskappye om die kontant in transito te beveilig. Tans is daar noue samewerking tussen die *Council of South African Banks* (COSAB), die polisie en verskeie regsdepartemente om verdere metodes te ontwikkel om transitoroofogte te voorkom. Alhoewel hierdie organisasies grootliks op voorkomingsmaatreëls fokus, behoort hulle deur middel van inligtingsessies en publikasies in sekeriteitsbulletins ingelig te word aangaande die direkte slagoffer se belewenis van kontant in transitoroofogte. Die nodigheid van sodanige inligting word gekwalifiseer aan die hand daarvan dat sekuriteitswagte onder voortdurende druk in die uitvoering van hulle taak moet funksioneer. Student is van mening dat dit belangrik is dat werknemers van banke ingelig word oor die geestestoestand en ingesteldheid van die sekuriteitswagte. As gevolg van 'n verhoogde skrikrespons kan sekuriteitswagte nie net 'n gevaar vir hulself nie maar ook werknemers van banke en die publiek inhou, sou hulle byvoorbeeld onverwags genader word. Die navorser is van mening dat die fokus nie net op die voorkoming van transitoroofogte moet wees nie, maar ook op die fisieke en emosionele impak daarvan op sekuriteitswagte.
- **Besighedsorganisasies** wat reeds by transitoroofogte betrokke was, behoort ingelig te word oor die direkte slagoffer se belewenis daarvan. Nie net die direkte slagoffer nie, maar ook besighede, word deur transitoroofogte geraak vanweë die feit dat transitoroofogte as beide gewelds- en ekonomiese misdade geklassifiseer kan word. Klem moet gelê word op die beveiliging van persele waar die sekuriteitsmaatskappy geld aflewer, nie net ter wille daarvan om geldelike verliese te voorkom nie, maar ook om die sekuriteitswagte te beskerm. Verder behoort sekuriteitsmaatskappye inisiatief te neem om inligting aangaande die impak van transitoroofogte op die slagoffer aan die kliënt bekend te maak. Inligting kan deur die sekuriteitsmaatskappye aan kliënte verskaf word as deel van die dienskontrak – deur afsprake te reël waartydens navorsingsbevindinge gestel kan word. Besighede behoort dus kennis te dra van die impak wat kontant in transitoroofogte nie net op die sekuriteitswagte nie maar ook op hulle eie werknemers kan uitoefen.

- **Gemeenskapsorganisasies** soos byvoorbeeld “Lifeline” en Gemeenskapspolisieforums behoort deur inligtingstukke oor transitorooftogte en die impak daarvan op die direkte slagoffer bewus gemaak word.

5.3.1.3 Massamedia

Daar bestaan tans 'n mate van onbewustheid by die samelewing oor transitorooftogte, aangesien dit slegs 'n eksklusiewe groep individue raak, naamlik sekuriteitswagte gemoeid met die vervoer van kontant in transito, die eienaars van die kontant, die ontvangers (besighede) van die kontant, gesinne en kollegas. Een van die wyses waarop die breër samelewing van kontant in transitorooftogte bewus gemaak kan word, is deur die massamedia. Deur transitorooftogte en die gepaardgaande viktimisasiebelewenis in die media te beklemtoon, kan die samelewing ingelig word oor die gevare wat dit vir sekuriteitswagte, maar ook vir die publiek inhou. Die massamedia speel verder 'n voorkomingsrol deurdat die publiek ingelig word oor die aard van die sekuriteitswag se beroep en die sensitisering van die publiek jeens hul optrede teenoor sekuriteitswagte in die uitvoering van hulle taak, wat dikwels in besige inkopiesentrums plaasvind waar die publiek saamkom.

5.3.1.4 Ondersteuningsgroepe

Uit die ondersoek het dit geblyk dat direkte slagoffers 'n groot behoefte aan begrip en ondersteuning het. Die navorser is van mening dat die betrokke maatskappy waar die onderhoude gevoer is, 'n leidende rol kan speel in die daarstelling van ondersteuningsgroepe vir die direkte slagoffers van transitorooftogte. Ondersteuning kan in groepsverband plaasvind of in een-tot-een-sessies na gelang van die situasie. Individue wat sou belangstel kan verdere opleiding in ondersteuning by die Inter Trauma Nexus wat 'n slagofferhulpdiens is ondergaan. Verder kan enkele persone wat reeds die slagoffers van 'n transitorooftog was, geïdentifiseer word om kursusse in traumabystand te volg en sodoende die selfhelp- en ondersteuningsgroepe binne die maatskappye en by traumasentrums van hulp te lei.

5.3.1.5 Opleidingsinstansies

Opleidingsinstansies wat direk by die direkte slagoffers van transitoroofdogte betrokke is, soos byvoorbeeld die Suid-Afrikaanse Polisiediens-Opleidingskollege, behoort in hul opleiding aandag te skenk aan transitoroofdogte en die wyse waarop direkte slagoffers hanteer behoort te word. Klem behoort gelê te word op die rol van die polisie- en die kriminele regsplegingsstelsel wat moontlik die viktimisasielawebewenis kan verlig of vererger.

5.3.1.6 Regeringsinstansies

Nasionale regeringsinstansies soos die Departement van Justisie en die Departement van Veiligheid en Sekuriteit behoort deur middel van wetenskaplike publikasies, fokusgroepe en werksinkels aangaande die emosionele en ekonomiese impak van transitoroofdogte op die samelewing ingelig te word. Die bewewenisse van die onderskeie regsplegingsstelsels, die traumatiese blootstellings en gepaardgaande viktimisasielawebewenis van die direkte slagoffers, behoort uitgelig te word.

5.3.1.7 Religieuse instansies

Godsdiensteleiers behoort kennis te neem van die aard van die trauma en die rol wat hulle in die traumaverwerkingsproses kan speel. Die navorser is van mening dat individue wat by die roof van kontant in transito betrokke was, bemaagtig moet word. Die voordele van pastorale berading deur die kerkgroepe/kerkleiers kan onder hulle aandag gebring word. Dit kan vermag word deur onder andere die individue aan te moedig tydens onderhoude, fokusgroepe en ondersteuningsgroepe om hulle kerkleiers te spreek.

5.3.1.8 Nooddienste

Aangesien die nooddienste soms die direkte slagoffer op die misdaadtoneel moet gaan haal en na die hospitaal neem, kan inligting moontlik ook aan die instansies aangaande trauma en die slagoffer se belewing daarvan beskikbaar gestel word.

5.3.2 Aanbevelings ten opsigte van verdere viktimologiese navorsing

Uit die verkennende ondersoek het dit aan die lig gekom dat die direkte slagofferbelewenisse van transitoroofdogte 'n komplekse en dinamiese verskynsel is, wat nie deur middel van 'n enkele ondersoek ten volle begryp kan word nie. Die navorser is daarom van mening dat die volgende onderwerpe moontlikhede kan bied vir verdere viktimologiese navorsing:

- 'n Vergelykende studie tussen direkte slagoffers wat tydens 'n transitoroofdog beseer is en dié wat nie beseer was.
- Om die sielkundige impak op direkte slagoffers wat by meer as een transitoroofdog betrokke was, te bepaal.
- Om die moontlikheid van direkte slagofferhulpprogramme deur die sekuriteitsmaatskappye te ondersoek.
- Om die indirekte slagofferbelewenis en gepaardgaande viktimisasie van die direkte slagoffer se gesin te ondersoek.
- 'n Ondersoek na sekuriteitsmaatskappye en die rol wat hulle kan speel om die veiligheid van hul werknemers te verseker.

- 'n Ondersoek na die *modus operandi* van die oortreder met betrekking tot transitoroofdogte.

5.4 SLOTBESKOUIING

Die ondersoek het lig gewerp op transitoroofdogte as beide 'n gewelds- en ekonomiese misdaad en die direkte slagoffer se belewenis daarvan. Die doel van die studie was **eerstens** om die direkte slagofferbelewenis van transitoroofdogte en die invloed daarvan op onder andere sy gesin en kollegas te verstaan. **Tweedens** is die teorieë van Maslow (1970:15) en Abramson, Seligman en Teasdale (1978:49-74) krities ontleed en op die direkte slagofferbelewenis van transitoroofdogte van toepassing gemaak. Uit die ondersoek het dit aan die lig gekom dat elke slagoffer se belewenis van die transitoroofdog eiesoortig en uniek is aangesien individue verskil. Die aard en omvang van 'n transitoroofdog word deur 'n anonieme slagoffer wie se kollega tydens 'n transitoroofdog gedood is, soos volg opgesom (Jonker, 1998:5): "Ek het ander mense se lewe en gevoelens in ag geneem en was lief vir pret. My hele sienswyse het na die roofdog verander."

Die onderhawige ondersoekbevindinge bevestig die stelling asook die noodsaaklikheid om binne die Suid-Afrikaanse konteks aandag aan die direkte slagoffer van transitoroofdogte te gee. Geen viktimisasiebelewenis kan in isolasie bestudeer word nie. Verdere aandag moet ook aan die nasorg, beskikbaarheid en bekostigbaarheid van ondersteuningsdienste geskenk word. Soos dit blyk uit die onderhawige studie, is daar verskeie eksterne faktore wat die direkte slagoffer se belewenis van 'n transitoroofdog kan beïnvloed.